
Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv egyes szerződéseket tartalmazó fejezetéhez a szolgálattal kapcsolatos szerződések hiánya miatt

PRUGBERGER TAMÁS*

I. Áttekintés és problémafelvetés

az általam felvetett problémák tekintetében az egyes szerződések rendszerét illetően, a rendszer átfogó áttekintése végett, az első négy címet szükséges kiemelni. Az I. cím tartalmazza a tulajdon átruházással összefüggő szerződéseket (adásvétel, csere, ajándékozás, és azok altípusai), a II. cím a vállalkozási típusú szerződéseket, ideértve a vállalkozási szerződést és annak egyes altípusait, ahová a mezőgazdasági vállalkozási szerződés került besorolásra. E címen belül önálló típus még a fuvarozási szerződés. Itt jegyzem meg, hogy mind az 1905. évi, mind az 1912. évi Ptk. tervezet, mind pedig az 1928. évi Mtj. az új Ptk. tervezet e fejezetének az elődjét a „munkával összefüggő szerződések” csoportjaként kezelte, idesorolva a vállalkozási szerződésen kívül a munkaszerződést, és az alkuszi szerződést, valamint egyoldalú jogügyletként a díjkitűzést. Az 1959. évi IV. törvénnyel életbe léptetett, és azóta többszörösen módosított Ptk.-nak az egyes szerződéseket tartalmazó III. címe a munkaszerződést kiiktatta, a polgári jogtól elkülönülő önálló jogterületként kezelve.¹ Ennek indoka akkor az az ortodox és dogmatikus marxista felfogás volt, hogy a munka és a munkaviszony, ellentétben a polgári jog társadalmi viszonyaival, nem tartalmaz áru-jelleget. Ezt a tételt azonban már az 1960-as évek közepén erőteljesen vitatták a Szovjetunióban is, amikor Liberman és Leontyev közgazdászok reformjavaslatai nyomán, Magyarországra is hatást gyakorolva, teret nyert a szocialista gazdasági irányítás népgazdasági terveköttséget lazító, azaz direktből indirektté váló új rendszere: az új gazdasági mechanizmus. Ekkor mondta ki V. G. Venzser szovjet közgazdász, hogy a munka és a munkaviszony is tartalmaz áru-értékviszonyokat, mivel a munka árut termel, ami által pénzben kifejezhető értéke van.² Ennek ellenére, amikor az MSZMP Központi Bizottsága az

*Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Munkajogi és Agrárjogi Tanszék, *professor emeritus*.

¹ Lásd A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete, Első Szöveg, 1905., Második Szöveg, 1913., IX. cím. (A Második szövegben 322-328. o. - 1299-1326. §§); Magánjogi törvénykönyvjavaslat, 1928., IX. cím, 1550-1577. §§. in: Térfy Gyula: *Igazságügyi zsebkönyvtár*, IV. kiadás, Grill K. Könyvkiadó, Budapest, 1940, 319-362. o.

² Venzser, V. G.: *Az értéktörvény felhasználása a termelőszövetkezeti gazdaságban*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1965, 13. o.

1966. évi határozatával³, Magyarországon is bevezetett új gazdasági mechanizmus nyomán, a Ptk. 1977-ben átfogó módosításra került, a munkaszerződés továbbra is a polgári jogon kívül maradt. A helyzet azóta nem változott, holott a Rendszerváltás után a Ptk. többszörösen is módosításra került. Sőt, nem található meg a szolgálati, illetve a munkaszerződés az új Ptk. tervezetének a vállalkozási típusú szerződésai között sem, pedig a munkával összefüggő tevékenység a vállalkozás egyik formájaként is felfogható.

A tervezet megalkotói ugyanakkor a korábbi *munkával összefüggő szerződések* csoportját szűkítették, és csak az ún. eredménykötelmeket hagyták e körben. Ez a szemlélet annyiban helyes, hogy munkával összefüggő jellege az ún. bizalmi szerződéseknek is van. A tartós megbízás éppen úgy, mint a tartós vállalkozás, nagyon hasonlít a munkaviszonyhoz. Sőt, annak önfoglalkoztatói formáját a 86/613/EGK irányelv munkaviszony-jellegű intézményként kezeli és ugyanígy az esélyegyenlőségről szóló 2003. évi CXXV. törvény is.⁴ Mindezek ellenére az új Tervezet III. címébe felvett, megbízási típusú szerződések köre csak a megbízásról, a bizományról, a szállítmányozásról, valamint az ügynöki és az üzletszerzési szerződésről szól. A munkaszerződés itt sem szerepel, ami azonban az előzőek alapján érthető. Munkaszerződés formájában elvégezhető ugyanis akár a vállalkozási szerződések körébe tartozó bármely vállalkozási munka, így bármely tervezési, technológiai szerelési, vagy mezőgazdasági vállalkozói munka, bármely ügyintézés, ügynöki, üzletszerzői, illetve alkuszi tevékenység. Sőt, érdekességképpen itt említeném meg, hogy a holland jogban a fuvarozás alapesetét az elmélet munkaszerződésként kezeli.⁵

A Tervezet IV. címe tartalmazza a *használati szerződéseket*, mint a visszterhes bérleti és a haszonbérleti szerződéseket, amelyek ingyenes formája a haszonkölcsön. A szerződéseknek ez a köre annyiban lehet érdekes, hogy egyes jogrendszerek a munkaszerződést még mindig bérleti jellegűként kezelik a római jog hatására (*locatio conductio rei, operis at operarum*). Ez mutatkozik meg még az OPTK és a *Code Civil* rendszerében is, noha ezek sem munkabérleti szerződésként, hanem szolgálati szerződésként jelölik meg, de a bérleti szerződések körében helyezik el.⁶

³ Lásd *Népszabadság* 1965/126, Melléklet, 5-8. o.

⁴ A Tanács irányelve (1986. december 11.) valamely önálló vállalkozói tevékenységet, beleértve a mezőgazdasági tevékenységet is, folytató férfiak és nők közötti egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról, valamint az önálló vállalkozó nők terhességi és anyasági védelméről (86/613/EGK) II. rész, és a 2003. évi CXXV. törvény 21.§

⁵ Lásd W. C. L. van den Griten, *Arbeitsordenkomstenrecht*. 12. druck, 1979; *Iura Europae* (Droit du travail-Arbeitsrecht), C. H. Beck, München-Éditions Techniques Iuris Classeuro, Paris, II. 60.10-6-7.

⁶ Prugberger Tamás, Az új Ptk. és a magyar szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésre, in: *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései* (szerk: Tóth Hilda – Manfred Ploetz), Novotni Kiadó, Budapest, Miskolc, 2001, 97-98. o.; Nagy László: *A munkabérek jogi szabályozása a piacgazdaságokra*, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1993, 159. o.; *Code Civil*, Titre huitième; Du contrat de louage, chapitre premier: Dispositions générales. Art 1708. 1709-1710. 1779.; lásd még *Dalloz, Code Civil*, Paris, Librairie Dalloz. 644 et 735. o.: „Il y a deux sortes de contrats de louage: Celui des shases, et celui d'auvrage-civ.”; ABGB § 1151. E szakasz eredetileg a munkabérleti szerződés kifejezést használta, újabban azonban szolgálati szerződésről (*Dienstvertrag*) szól. Rendszertanilag azonban a Code Civil-hez hasonlóan a „Miet-, und Pachtvertrag”-ot (25-tes *Hauptstück*) követően, a 26-tes *Hauptstück*-ben van a „*Werkvertrag*” mellett elhelyezve. Ez a római jog klasszikus bérleti triász (locatio conductio rei, operis at operarum); lásd bővebben *ABGB, Kode Ast Rechts*, 9. Auflage, Stand 1.10., Lexis Nexis ARD Orac, 2003, 227. 241. o.

Itt a bérleti szerződés a munkaviszony szempontjából annyiban lehet a magyar Ptk. újrakodifikálása szempontjából releváns, hogy az ILO 95. sz. egyezménye amelyhez Magyarország is csatlakozott munkaszerződés esetében a munkabérnek (díjnak) legfeljebb csak az 50 %-át engedi természetben megállapítani és kifizetni. Ezért több nyugat-európai állam (pl. Olaszország és Ausztria) kifejezetten kimondja, hogy a nem pénzben, hanem a termés egy részében megállapított földhasznóbérleti díj (felesbérlet és részesművelés) nem más, mint valóságos és illegális módon fizetett, munkaszerződést palástoló, hasznóbérleti szerződés. Ezeket a mögöttes meghúzó munkaszerződésnek megfelelően kell elbírálni.⁷ A magyar Termőföldtörvény (1994. évi LV. törvény, a továbbiakban Tft.) ezzel szemben legális formaként ismeri el a felesbérletet (24. §) és a részesművelést (25. §). Ugyanakkor azonban ez által ütközik az Mt. 154. §-ának (2) bekezdésével, amely a munkabérnek csak a 20 %-át engedi természetben megállapítani és kifizetni. A magyar joggal összevetve ez a gyakorlat jogszerű, viszont a nemzetközi szabályozással ellentétes. Habár szakirodalom jelen tárgykörben hiányos, a felesbérletet minden nyugat-európai állam munkaszerződést palástoló színlelt szerződésnek tekinti. Magyarországon ez problémát jelent, tekintettel arra, hogy a Tft. a részesművelést és a felesbérletet legalizálja, ez azonban ellentétes a nemzetközi konvencióval, az ILO Egyezménnyel. Ez ugyanis nem teszi lehetővé, hogy a munkabér teljes egészét természetben fizessék ki. Ezzel Magyarországon egy ellentmondásos jogi szabályozás él, mert az Mt. 154. § (2) bekezdése értelmében a felesbérlet törvényellenes, ugyanakkor a Tft. szerint a feles- és részesbérlet jogszerű.

Végezetül megemlítem a *haszonkölcsönt* abból a szempontból, hogy annak visszterhes formájú „párja” a dologbérlet. S mint ahogy a lakásbérlet vagy hasznóbérlet mellett előfordul kvázi kölcsönként, a *precarium* jellegű szívességi lakáshasználat és földhasználat⁸ is, éppen úgy számolni kell a szívességi jellegű munkával is, mint pl. vidéken, a rokonság összehívásával történő, ún. „kalákában” megvalósuló házépítés. A „kalákában” történő munkavégzést a német-osztrák jog teljesen legálisként kezeli, erre utal az is, hogy az ilyen munkavégzésnél történő balesetekre, az, akinek az érdekében „kaláka” munkavégzés folyik, az abban résztvevők dolgozók védelmében üzemi baleseti biztosítást köteles kötni. A magyar jog ezzel szemben nem legalizálja a munkavégzésnek ezt a kvázi szívességi jellegű formáját, jóllehet azt falluhelyen általános jelleggel alkalmazzák. Sőt egyes munkaügyi felügyeltek jogellenes foglalkoztatásra hivatkozással már kísérletet is tettek bírság kiszabására.⁹

Összegzőképpen a fenti áttekintés alapján megállapítható, hogy a Ptk. újrakodifikálási tervezetének az egyes szerződéseket tartalmazó rendszerének azon részében, ahol elhelyezhető lenne a munka-, illetve a szolgáltatási szerződés, e szerződésforma nem szerepel.

⁷ BGB. 11.51921. BGB 292. in: Kodex des österreichischen Rechts. Arbeitsrecht Linde. Art. 7.; *Iura Europae* II. 40.10.-10-11.

⁸ Ez utóbbit a Termőföldről szóló 1994:LV. tv. 24/A. §-a tette tételes joggá.

⁹ A Munkaügyi Főfelügyelőség miskolci kirendeltsége 2004. tavaszán az egyik munkaügyi felügyelet során „lecsapott” a Miskolci Egyetem egyik oktatójára, akinek a kertjében történt gyümölcszedésnél a kollégák ingyen segédkeztek.

II. A munkaszerződésnek az új Polgári Törvénykönyvbe történő beemelésével kapcsolatos eredeti és az ezzel összefüggésben kialakult elméleti nézetek

A Kodifikációs Bizottság elnökének, *Vékás Lajos* akadémikusnak a kodifikációs értekezleteken, és más tudományos üléseken kifejtett eredeti szándéka az volt, hogy a munkaszerződés kerüljön be a Ptk. egyes szerződésai közé.¹⁰ Ennek az elképzelésnek a realitását az támasztotta alá, hogy a Legfelsőbb Bíróság iránymutatásával kialakult bírói gyakorlat egyértelműen áttörte az Mt. 1. §-át, amely anakronisztikus módon még ma is azt mondja ki, hogy a munkajogviszonyok esetében e törvény előírásait kell alkalmazni. A Ptk. alkalmazására csak két esetben, a konkurencia kizárási megállapodásnál, valamint a vezető alkalmazott kártérítési felelősségénél kerülhet sor. Ezzel a teljesen életszerűtlen szabállyal szemben a Legfelsőbb Bíróság Munkaügyi Kollégiuma több elvi és eseti állásfoglalásban tágította a kereteket, lehetővé téve, hogy a munkaügyi bíróságok *analogia legis* útján a Ptk. kötelmi jogának általános részét alkalmazhassák.¹¹

Mindezt figyelembe véve a Kodifikációs Főbizottság részéről három elméleti munkajogász azt a feladatot kapta, hogy dolgozza ki, miként volna helyes a munkajogot, illetve a munkaszerződést beépíteni az új Ptk.-ba. A megbízások körében elkészült tanulmányok egyike Radnay József, másika Kiss György nevéhez fűződik, míg a harmadikat e sorok írója készítette el. Mind a három tanulmány rövidített formában a „Polgári Jogi Kodifikáció” c. folyóiratban¹² jelent meg, a teljes anyagot pedig egy önálló tanulmánykötet tartalmazza.¹³

A három szerző közül Radnay József azt az álláspontot fejtette ki, hogy nincs szükség arra, hogy a munkaszerződés az új Ptk.-ban a nevesített szerződések között szerepeljen, azonban az Mt.-ben, lényegében az 1. § átfogalmazásával, utalni kellene arra, miszerint az Mt. háttérjoga a Ptk. kötelmi jogi része. Másik megoldás, hogy a polgári jog szabályai csak annyiban alkalmazandók, amennyiben az Mt. szabályaiból és sajátosságaiból más nem következik. Ennek figyelembe vételével a Ptk.-nak a szerződésekre vonatkozó általános szabályai teljeskörűen és közvetlenül, vagyis *analogia legis* nélkül, alkalmazhatóvá válnának.¹⁴

Kiss György ezzel szemben tanulmányában, lényegében Vékás szándékának megfelelően, azt az álláspontot képviselte, mely szerint a Ptk. a többi kötelelemhez

¹⁰ Vékás Lajos, Indító tézisek a polgári jog átfogó reformjához, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 1999/2. 5. o.

¹¹ Lásd Radnay József, A Ptk. és a munkajog kapcsolata, különös tekintettel a magyar jogra, in: *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései* (szerk: Tóth Hilda-Manfred Ploetz), Novotni Kiadó, Budapest, Miskolc, 2001, 265-276. o.

¹² Lásd Radnay József, A Ptk. és a munkajog kapcsolata, különös tekintettel a magyar jogra, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 1999/1. 9-14. o.; Kiss György, Az új Ptk. és a munkajogi osztályozás, különös tekintettel az egyéni munkaszerződésre, in: *Polgári Jogi Kodifikáció* 2000/2. 3-17. o.; Prugberger Tamás, Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésre, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. 19-26. o.

¹³ *A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései* (szerk: Tóth Hilda-Manfred Ploetz), Novotni Kiadó, Budapest, Miskolc, 2001.

¹⁴ Radnay József, A Ptk. és a munkajog kapcsolata, különös tekintettel a magyar jogra, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 1999/1. 8. sz. jegyzet, 10-11. o.

hasonlóan szabályozza a munkaszerződést. És az egyes – alapvetően közjogi – rendelkezések külön szabályban kerüljenek elhelyezésre.

Én lényegében Kiss Györgyéhez hasonló álláspontot fejtettem ki, utalva arra, hogy a munka-, illetve a szolgálati szerződés „keretjellegűen” kerüljön be az új Ptk. egyes szerződési közé. A részletes rendezésre pedig továbbra is az Mt.-ben kerüljön sor. Utaltam arra is, hogy ily módon a Ptk. kötelmi jogának több szabálya ebben egyetértve Radnayval közvetlenül alkalmazhatóvá válna. Szóltam arról is, hogy ezáltal megnyílna a lehetőség arra, hogy az Mt.-ből kiiktatásra kerüljenek olyan szabályok, amelyeket hasonló jelleggel a Ptk. is tartalmaz, és amely jogintézmények, illetve szabályok nem igényelnek a munkajogban speciális rendezést. Ami részemről az előzőekhez, elsősorban az általam maradéktalanul Kiss György által képviselt állásponthez képest többletként jelentkezett, az, hogy én a munkaszerződés mellett a svájci OR-hez hasonlóan¹⁵ a *kollektív szerződést is bevitettem volna a Ptk.-ba*, mint a munkaszerződés egyik alfaját. Emellett a munkaszerződés másik alfajaként a kollektív szerződéshez hasonlóan, ugyancsak a lényegét megragadva, *felvenni javasoltam az üzemi megállapodást is*. Ennek jogdogmatikai indokát a német munkajog elmélet alapozza meg, ahol a kollektív szerződés két ágra osztozik. Az egyik ága az érdekegyeztetési (koalíciós) jogban tarifaszervezőként (*Tarifvertrag*) jelenik meg, amelyet a munkáltató, illetve annak szövetségei, vállalati szinttől felfelé a szakszervezetekkel köt meg, míg a másik ág az üzemi megállapodás (*Betriebsvereinbarung*), amelyet üzemi szinten az üzembirtokossal az üzemi tanács köt meg.¹⁶

E három tanulmány szintézisszerű vizsgálatát a Polgári jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság végezte el 2000 elején, a három tanulmányt megtárgyaló kodifikációs főbizottsági ülést követően. Ezt követően a tanulmányokat a reájuk adott észrevételekkel együtt külföldi, elsősorban holland szakteknitélyek is véleményezték.¹⁷ Végül is olyan álláspont alakult ki, amely szerint az új Ptk.-nak az egyes szerződéseket tartalmazó fejezete keretjellegű szabályozással tartalmazni fogja a munkaszerződést, a kollektív szerződést és az üzemi megállapodást azonban nem.¹⁸

A múlt év 2006. december 31-én az *internetre feltett normaszövegben* azonban a *munkaszerződés* még ebben a formában sem található meg. Annak okát, hogy a munkaszerződés a Kodifikációs Főbizottság elnökének a szándéka ellenére *kimaradt a Tervezetből*, az informális hírek szerint a szakszervezeteknek köszönhető. Állítólag a szakszervezeti lobby harcolta ki a munkajognak továbbra is a polgári

¹⁵ A munkaszerződésről (*Arbeitsvertrag*) a svájci Kötelmi Törvény (*Obligationsgesetz – OR*) 319-355. §§, míg az „összmunkaszerződésről” (*Gesamtarbeitsvertrag*) az OR 356-358. §-ai szólnak. Lásd Manfred Rehbinder, *Schweizerisches Arbeitsrecht*, Staempfli Verlag. 15. Auflage, Bern, 2002, 29. o.

¹⁶ Prugberger Tamás, Az új Ptk. és a munkajogi szabályozás, különös tekintettel az egyéni és a kollektív munkaszerződésre, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2000/2. 8 sz. jegyzet, 21-26. o.

¹⁷ Az új Ptk. kodifikációjánál a Kodifikációs Főbizottság túlnyomórészt a holland Ptk.-t vette alapul. Lásd Vékás Lajos, Indító tézisek a polgári jog átfogó reformjához, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 11999/2. 6. o.; Kisfaludy András, Hollandia új Polgári Törvénykönyvének néhány tanulmánya a Magyar Kodifikáció számára, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 1999/2. 22-26. o.

¹⁸ Vékás Lajos, Indító tézisek a polgári jog átfogó reformjához, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 11999/2. 6. o.; Kisfaludy András, Hollandia új Polgári Törvénykönyvének néhány tanulmánya a Magyar Kodifikáció számára, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 1999/2. 22-26. o.

jogból való külön maradását, abból a megfontolásból, hogy így az áruviszonyokból eredő elkülönülés következtében valamennyire védelmet kapnak a munkavállalók a kapitalista befolyásokkal szemben. Ez azonban egy téves illúzió, csupán amiatt, mert a munkajogból is teljesen ki lehet iktatni a jóléti piacgazdaságra jellemző minimál standardokat, miként ezt a szlovák munkajog jelentős mértékben meg is tette. Ugyanakkor azonban a Ptk.-ba is be lehet vinni olyan előírásokat, amelyek a gyengébb felet védik. Ilyen viszont az új magyar Ptk. tervezetében már található. Az ún. *fogyasztói szerződéseket* a Tervezet ugyanis megfelelőképpen védi, s lényegében ez vonatkozik az ún. „*blanketta*” szerződésekre is.

A Tervezet 5:34. §-ának (1) bekezdése¹⁹ értelmében fogyasztói szerződésről akkor esik szó, „ha foglalkozása és üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy (fogyasztó) önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró” jogalannal (a személy kijavítandó lenne Prugberger Tamás szerint) „köt szerződést”. A fogyasztói szerződések túlnyomó többségét *blanketta*, azaz „előre elkészült szerződési feltétel” alkalmazásával kötik meg. Az iparszerű foglalkozást űző jogalany által előre elkészített tisztességtelen *blankettaszerződést*, és ugyanígy a hasonló általános szerződési feltételt az 5:46-49. §§, valamint az 5:78-79. §§ értelmében nemcsak a sérelmet szenvedett felek támadhatják meg, hanem közérdekű keresettel a hatóságok, az érde-, és a jogvédő szervezetek egész sora. Külön kiemelendő a vonatkozó előírások közül az 5:78. § (2) bekezdése, mely kimondja, hogy „a fogyasztói szerződésben a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen szerződés semmis”.

Mivel igen sokszor így kötik meg a munkaszerződéseket is, a szakszervezeteknek éppen arra kellene törekedniük, hogy a munkaszerződés az 5:34. § (2) bekezdése adta lehetőséggel élve is, kvázi fogyasztói szerződésnek minősüljön. A (2) bekezdés szerint ugyanis „a fogyasztói szerződésre vonatkozó szabályok irányadók akkor is, ha a törvény a fogyasztó (1) bekezdése szerinti fogalmát más jogalanyokra is kiterjeszti. Arra pedig, hogy e fogalom a munkavállalókra is kiterjesztésre kerülhessen, csak akkor van meg az esély, ha a munkaszerződés a Ptk.-ban szerepel. A munkaszerződésnek legalábbis kvázi fogyasztói szerződéssé minősítését elméletileg megalapozza a munkavállalónak a fogyasztóhoz hasonlóan a másik féllel szemben fennálló kiszolgáltatott, és kontraktuális diktátumnak alávetett helyzete.”²⁰

III. A szolgálati/munkaszerződés Polgári Törvénykönyvbe történő beemelésének egy lehetséges módja

Az eddig kifejtettek alapján megalapozottnak tűnik az az igény, hogy az új Ptk. V. könyvének az egyes szerződéseket tartalmazó 3. fejezetébe bekerüljön a szolgálati, illetve a munkaszerződés. Figyelemmel arra, hogy azok tartalmilag egyaránt magukban foglalhatnak vállalkozási és megbízási elemeket, sőt az egyikhez vagy a

¹⁹ A számozások a 2006. július 31-ei Ptk.-javaslat számozása szerinti.

²⁰ Prugberger Tamás, A kiszolgáltatottabb fél védelmének kérdése az új magyar Polgári Törvénykönyv koncepciójának kötelmi jogi részében, in: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2002/3. 38-39. o.; Kiss György, *Alapjogok kollíziója a munkajogban*, Akadémiai doktori értekezés, Pécs, 2006. 270. o.

másikhoz közelíthetnek, indokoltnak tűnik azokat a IV. és V. cím között, vagyis az 5:310. § és az 5:311. § közé elhelyezni. Így a szolgálati, illetve a munkaszerződés a vállalkozási és a megbízási szerződéseket követően, a használati szerződési típusokat tartalmazó cím előtt nyerne elhelyezést. Ami a szabályozás tartalmát illeti, kiindulva abból, hogy a tartósan egy másik jogalanynak alárendelve történő munkavégzés nem más, mint szolgálat, amelynek két alapvető formája közül az egyik a tevékenység jellegéből vagy a felek megállapodásán nyugvó *szabad szolgálat*, a másik pedig a *kötött szolgálat*, illetve függő munka. Ezt figyelembe véve a francia *Code Civil* csak a szolgálati szerződést szabályozza, teljesen keretjellegűen, míg a függő munkát tartalmazó jogviszonyt a *Code du travail*.²¹ A német BGB ezzel szemben *Dienstvertrag* címszó alatt mind a szabad szolgálatot, mind a függő munkát átfogja.²²

A magam részéről a francia megoldásból indulok ki, és azt a német megoldás egyes elemeinek az átvételével ötvözöm. Ezt figyelembe véve az *új Ptk. előbb említett helyére az ún. szolgálati szerződést keretjellegű fogalom-meghatározással feltétlenül be kellene venni, utalva azonban arra, hogy szabad szolgálat esetében a szolgálati jogviszony keletkezésének, módosításának és megszűnésének/megszűntetésének a fizetett szabadságnak és a munkabérvédelemnek e kérdésében az Mt., míg a munkaviszony tartalmát illetően a vállalkozási és a megbízási szerződés az irányadó. Ezzel szemben a kötött szolgálatot, vagyis a függő munkát tartalmazó munkaszerződés vonatkozásában a fogalom-meghatározáson kívül a Ptk. csak utalást tenne az Mt.-re.* Ugyanakkor viszont továbbra is helyesnek tartanám, ha a munkaszerződés mellett utalás történne a kollektív szerződésre és az üzemi megállapodásra. Ez esetben vitán felülivé válna, hogy speciális Mt.-beli szabály hiánya esetén a Ptk. valamennyi általános szerződési előírása alkalmazható.

Mégis, annál fogva azonban, hogy a közszolgálatnak mind a két ágában, a közalkalmazottakat és a köztisztviselőket egyaránt érintve elindult egy nagy átszervezési és privatizálási hullám, amely mind a két testületen komoly státuszbizonytalanságot eredményez, indokolt lenne a kollektív szerződést is a Ptk.-ban a munkaszerződés mellett szabályozni. Ma ugyanis nemcsak Magyarországon, de az Európai Unió más államaiban is elindult egy olyan tendencia, amely alapján a szolgáltató közigazgatáshoz tartozó hivatalok, vagy hatósági minősítés nélküli közintézményekké, vagy egyszerűen a magánszférába tartozó vállalatokká, gazdasági társaságokká alakulnak át. Mivel az ilyen átszervezések közszolgálati, illetve munkajogi vetülete a munkáltatói jogutódlás alapján bonyolódik le, az átszervezés kapcsán a köztisztviselői apparátusból sokan közalkalmazotti vagy munkavállalói státuszba kerülnek, gyakran úgy, hogy munkakörük is módosul, nem egyszer a munkafeltételek is. Bár európai uniós irányelv alapján a magyar jog is rendezi a jogutódlást, azonban csak keretjellegűen. Mind az irányelv, mind a magyar szabályozás értelmében a jogelőd és a jogutód munkáltató együttesen köteles az intézmény átruházásról (transzfer), vagyis a jogutódlásról az intézmény munkatársait részletesen tájékoz-

²¹ Art L. - 1780-81 (*luage de services*). Lásd Murad Ferid: *Das französische Zivilrecht*, Alfred Metzner Verlag, Frankfurt am Main – Berlin, 1971, 716. o.

²² BGB 611-630. §§.

tatni. Annak ellenére, hogy a tájékoztatásnak ki kell terjedni az átszervezés okaira és a munkavállalókat érintő várható hatásaira, igen gyakran erre nem kerül sor.²³ Ezért indokolt az ilyen, a mai viszonyok között egyre gyakrabban várható eshetőségekre a közszolgálatban dolgozók jogait rendezni.

Ezen kívül az is a kollektív szerződés a Ptk.-ba történő felvétele mellett szól, hogy Magyarországon nem tartják be a koalícióképességnek az európai munkajogban kialakult három feltételét, amelyek közül, ha bármelyik hiányzik, a kollektív szerződés akarati hiba miatt érvénytelen és a kötelmi jog általános szabályai alapján megtámadható. A koalícióképesség három feltétele a következő: a kollektív szerződést kötő érdekvédelmi szervnek függetlennek kell lennie (a) az ellenérdekű féltől; (b) harmadik hatalomtól; (c) valamint az államtól.²⁴ Magyarországon eddig csak az államtól és a harmadik hatalomtól való függetlenséggel volt csak gond, mivel listás képvisellel az Antall/Boross polgári kormány idején a Munkástanácsok elnöke a KDMP listáján, míg az eddigi szociál-liberális kormányok mandátumának időszakában a Magyar Szakszervezetek Országos Szövetségének (MSZOSZ) számos funkcionáriusa és több MSZOSZ-hez tartozó ágazati szakszervezeti vezető került be a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) listáján képviselőként a parlamentbe.

Ez a koalícióképességhez fűződő elkötelezettségnélküliséget annyiban zavarja, hogy a pártlistás, Országgyűlésbe képviselőként bekerült szakszervezeti vezetőnek gyakran az általa irányított szakszervezet érdekei ellen kell a pártja kívánsága szerint szavazni. Különösen akkor válik feszültté a helyzet, ha kormánypárti szakszervezeti funkcionárius képviselőről van szó, mert akkor a kormány akaratának megfelelően kell elnyomnia saját szakszervezete érdekeit ütközés esetén. Ebben az esetben már nemcsak a harmadik hatalomtól, hanem az államtól való függetlenség is csorbát szenved. Két ilyen kirívó helyzet állt elő eddig nálunk. Az egyik akkor történt, amikor a „Bokros-csomagot” 2003-ban a Parlament megszavazta, amikor is a Közalkalmazottak Érdekegyeztető Tanácsának szakszervezeti elnöke szavazatával annullálta az általa a közalkalmazottak szakszervezetének a képviselőjében aláírt közalkalmazotti bérek emeléséről szóló megállapodást.²⁵ A másik eset az MSZOSZ-nek 2002 és 2006 koratavaszán az MSZMP-vel kötött választótámogatási megállapodása volt, amely elkötelezettséget egyik újonnan megválasztott kormány sem honorált. Mindkettő ugyanis szabotálta és befagyasztotta az érdekegyeztetést.²⁶

Újabb egészen durva formában előtérbe került az ellenérdekű féltől való függőség kérdése is. Ugyanis a 2007. szeptemberi bérvitában, amely a Budapesti Közlekedési Vállalat ZRt. (BKV) és a vállalat szakszervezete között egészen a

²³ 77/187/EGK irányelv A munkavállalók jogainak védelme - Vállalkozások átruházása - Az átruházás fogalma - Munkaerő-kölcsönző vállalkozás; Mt. 85/A-B§

²⁴ *Iura Europe* (Droit du travail-Arbeitsrecht), C. H. Beck Verlag, München – Éditions Techniques Iuris Classeuro, Paris – München. I-III. 10-90. „Koalitionsföhigkeít” címszó alatt.

²⁵ Lásd Prugberger Tamás, Feltámasztható az érdekegyeztetés? *Figyelő*, 42 (1998) 49. 38-39. o.

²⁶ Prugberger Tamás, Egy év után korrekció. Az MSZMP és képviselőcsoportjának javaslata az Mt. újabb módosítására, *Napi Jogász*, 2 (2002) 7. 1-7. o. (A módosítás elsődlegesen a szakszervezetek és vezetőinek többletjogairól szól a választási segítségért. Azóta azonban a szakszervezetek és vezetőik egyre gyakrabban hangoztatják csalódásukat a kormánnyal szemben. Lásd például a sajtó híradásait: 26 Sztrájk a BKV-nál, *HVG*. 2007. augusztus 25. 85. o; Forró ősz sztrájktrórkkel, *Heti Válasz*, 2007/35. 5. o.

sztrájk meghirdetéséig elmenve zajlott, végül is a szakszervezeti tagok által és néhány szakszervezeti vezető által is kritizált (egy szakszervezeti vezető le is mondott) olyan kollektív szerződés született, amelyben csak szerény béremelésre került sor. Ebbe nyilvánvalóan belejátszik az, hogy a BKV ZRt. szakszervezeti funkcionáriusai kiemelt fizetést kapnak formálisan betöltött munkakörükért. Nincs ez másként a MÁV és a VOLÁN esetében sem.

Jóllehet, hogy a koalícióképeséget sértő ilyen kollektív szerződések a Ptk. egyes szerződése közötti szereplés hiányában is megtámadhatók a kötelmi jog általános szabályai alapján, mégis egyértelműbbé válna a helyzet, ha a svájci jog mintájára az új Ptk.-ba bekerülne a kollektív szerződés is.
